

Srogosz, Tadeusz

Stan i potrzeby badań nad dziejami osiemnastowiecznej medycyny polskiej

Medycyna Nowożytna 2/1, 23-30

1995

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Tadeusz Srogosz

Łódź

Stan i potrzeby badań nad dziejami osiemnasto- wiecznej medycyny polskiej

W historiografii medycznej, z powodu jej ukierunkowania na zagadnienia szczegółowe, większość prac dotyczy XIX i XX w. Dlatego każda inicjatywa, która inspiruje badania wcześniejszych epok, jest godna uwagi. W XVIII w. zachodziły przemiany, bez których nie sposób zrozumieć późniejszych procesów rozwojowych. Przemiany te dotyczyły szczególnie myślenia lekarskiego w toku rewolucji naukowej czasów nowożytnych i działań modernizacyjnych podejmowanych przez elity. Dzieło „europeizacji”, wzorując się na Anglii i Francji, podjęły i inne kraje, w tym również Rzeczpospolita. Niestety, stan badań nad dziejami medycyny polskiej, mimo ukazania się paru wartościowych monografii, jest nadal niezadowalający. Artykuł ten powstał w związku z opracowywaniem rozprawy o działaniach administracji w dziedzinie sanitarno-zdrowotnej w okresie stanisławowskim¹. W trakcie analizy literatury przedmiotu i kwerend archiwalnych na-

¹ T. Srogosz, *Problemy sanitarno-zdrowotne w działalności administracji Rzeczypospolitej w okresie stanisławowskim*, Łódź 1993.

suwały się smutne refleksje odnośnie do wartości części prac, których autorzy nie prowadzili własnych badań źródłowych².

Za najważniejszy, kluczowy problem uważam kwestię podejmowanych w tym okresie wysiłków zmierzających do zwiększenia zaludnienia kraju, co stanowiło przecież ważny czynnik rozwoju medycyny (taki temat pracy doktorskiej podjął w latach 80-tych J. Głowacki, ówczesny asystent prof. Z. Kuchowicza z Uniwersytetu Łódzkiego, ale swoje badania przerwał, publikując zaledwie jeden artykuł³). Wielu osiemnastowiecznych publicystów, uważając depopulację za źródło słabości Rzeczypospolitej, podnosiło między innymi problem poprawy zdrowotności jako ilościowego i jakościowego czynnika wzrostu potencjału ludnościowego. Od przyszłego badacza tego problemu należałoby oczekiwać, oprócz solidnej kwerendy źródłowej, głównie w publicystyce, orientacji w całości zagadnień epoki, które prowadziły do działań modernizacyjnych. Poza dziełami wybitnych populacjonistów, np. Józefa Wybickiego i Jana Ferdynanda Naxa, można by wykorzystać artykuły prasowe, różne pisma i memoriały kierowane do władz, będące w zasobach archiwalnych, głównie w zespołach Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie (np. Archiwum Królestwa Polskiego i tzw. Metryka Litewska). Aktualnie podjęty temat pracy doktorskiej przez M. Jaszczuk z Wrocławia o problemach zdrowia i choroby w polskim czasopiśmiennictwie oświeceniowym pozwala sądzić, że zagadnienie populacjonizmu znajdzie w badaniu poczesne miejsce.

Jaskrawe braki występują w zakresie badań nad dziejami medycyny wojskowej, a ustalenia dotychczasowej literatury przedmiotu, głównie o charakterze podręcznikowym, należałoby zweryfikować i uzupełnić⁴. Sytuacja ta jest doprawdy zastanawiająca z uwagi na istnienie podstaw instytucjonalnych w postaci me-

² Przykładem może być niedawno opublikowana praca A. Abramskiego *Lekarze, cyrulicy, szarlatani. Stan medycyny w Polsce stanisławowskiej 1764-1795*, Katowice 1992.

³ J. Głowacki, *Zwiększenie zaludnienia i poprawa zdrowotności w „Listach patriotycznych” Józefa Wybickiego na tle dażeń XVIII-wiecznej Europy*, „Acta Universitatis Lodzianensis”, Folia Historica, 1990, nr 37.

⁴ K. Baranowski, *Wojskowe orzecznictwo lekarskie w Polsce*, Warszawa 1984; F. Giedroyc, *Służba Zdrowia w dawnym Wojsku Polskim*, Warszawa 1927; H. Pankiewicz, *Polowa służba zdrowia i zaopatrzenie sanitarno-farmaceutyczne w powstaniu kościuszkowskim w 1794 r.*, Łódź 1976 (maszynopis pracy habilitacyjnej w Bibliotece Głównej Akademii Medycznej w Łodzi); S. Rudzki, *Zarys historii szpitalnictwa wojskowego w Polsce*, Warszawa 1927; S. Wojtkowiak, *Lancet i karabin. Dzieje szkolnictwa medycznego w Wojsku Polskim*, Warszawa 1973; S. Wojtkowiak i in., *Zarys dziejów wojskowej służby zdrowia*, Warszawa 1974; L. Zembrzusi, *Historia wojskowej służby zdrowia*, skrypt wykładów, Warszawa 1927; tenże, *Rys dziejów chirurgii wojennej polskiej*, Warszawa 1919.

dycznej uczelni wojskowej i Wojskowego Instytutu Historycznego. W polskich archiwach znajdują się zespoły zawierające bogate źródła do dziejów sanitariatu wojskowego w XVIII w., np. Archiwum Królestwa Polskiego i tzw. Metryka Litewska w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie lub rękopisy z korespondencją ówczesnych dowódców w Bibliotece im. Czartoryskich w Krakowie, tj. gen. Józefa Stempkowskiego i gen. Jana Witte (część korespondencji komendanta Kamieńca Podolskiego została wydana drukiem⁵). Przyszli badacze powinni zwrócić szczególną uwagę na organizację i działalność wojskowej służby zdrowia podczas obrad Sejmu Czteroletniego, gdyż dotychczasowe, rocznicowe i biografistyczne przyczynki nie zastąpią przecież gruntownych badań źródłowych. Badania te mogą przynieść interesujące ustalenia nie tylko w skali armii, ale również oddziaływania medycyny wojskowej na społeczeństwo Rzeczypospolitej, np. lazaretów wojskowych na kształtowanie się idei szpitala-lecznicy. Miejmy nadzieję, że przyniesie efekty zainteresowanie problemem kierownika Katedry Nauk Humanistycznych Wojskowej Akademii Medycznej prof. A. Felchnera.

Na temat działalności charytatywnej w Polsce przedrozbiorowej, szczególnie szpitalnictwa, powstało wiele prac różnej wartości. Niestety, do typowych zjawisk należą: nieznajomość źródeł i literatury przedmiotu, uwzględnianie tylko gotowych tekstów konstytucji sejmowych i stawianie na tej podstawie ryzykownych tez, przenoszenie współczesnych pojęć i rzeczywistości w przeszłość, a nawet omawianie faktów bez własnych badań. Ten typ dziejopisarstwa reprezentują między innymi prace H. Bunsch-Konopki, R. Jachowicza, Sz. Kozłowskiego, J. Pszczółkowskiej-Simiczyjew, F. Widy-Wirskiego, A. Zeniuka⁶. Sytuacja ta spowodowana została przede wszystkim czynnikami organizacyjno-dydaktycznymi po II wojnie światowej w sensie wydzielenia wydziałów lekarskich z uniwersytetów, a co za tym idzie brakami

⁵ *Listy Jana de Witte (1777–1779)*, wyd. S. Krzyżanowski, Kraków 1868.

⁶ H. Bunsch-Konopka, *Historia ochrony zdrowia w Polsce*, Warszawa 1980; R. Jachowicz, *Zarys dziejów szpitalnictwa w Polsce do II wojny światowej*, „Szpitalnictwo Polskie”, 1981, t. 25, z. 4; Sz. Kozłowski, *Organizacja szpitali w Polsce*, Warszawa 1964; J. Pszczółkowska-Simiczyjew, *Spoleczne uwarunkowanie projektów organizacji ochrony zdrowia w Polsce II połowy XVIII wieku*, „Zdrowie Publiczne”, 1973, t. 84, nr 6; F. Widy-Wirski, *Pierwsze ministerstwo zdrowia i opieki społecznej w Rzeczypospolitej*, Warszawa 1976; tenże, *Wielka reforma szpitalnictwa w Polsce w roku 1775*, „Szpitalnictwo Polskie”, 1960, t. 4, z. 4; A. Zeniuk, *Budynki szpitali Polski przedrozbiorowej*, „Szpitalnictwo Polskie”, 1977, t. 21, z. 6; tenże, *Nowatorstwo i humanitaryzm polskiego szpitalnictwa XI–XVIII wieku*, „Archiwum Historii Medycyny”, 1977, t. 40, z. 2; tenże, *Rozwój sieci szpitalnej na ziemiach etnicznie polskich do końca XVIII wieku*, „Szpitalnictwo Polskie”, 1976, t. 20, z. 6.

w wykształceniu humanistycznym lekarzy. W tym kontekście większą wartość przedstawiają prace historycznomedyczne sprzed 1939 r., np. J. Bartoszewicza, W. Chodźki, F. Giedroycia, S. Janikowskiego, W. Męczkowskiego, A. Okolskiego, F. Olszewskiego, L. Wachholza⁷. Po II wojnie światowej powstały też solidne i źródłowe publikacje, np. Z. Budzyńskiego, P. Gacha, S. F. Gajerskiego, Z. Góralskiego, B. Kumora, Z. Podgórskiej-Klawe⁸. Większość literatury przedmiotu dotyczy jednak dziejów opieki społecznej w poszczególnych miastach i regionach w długim przedziale czasowym i w związku z tym okres staropolski jest potraktowany jako jeden z wielu etapów rozwojowych. Podobnie postępują historycy Kościoła, którzy uznali XVIII w. za kontynuację linii rozwojowej, a czasem wręcz pomijali w swoich rozważaniach przemiany, jakie zachodziły w tej epoce. Mimo bogatej literatury przedmiotu nadal pozostaje do rozstrzygnięcia wiele problemów dotyczących np. funkcji charytatywnej Kościoła katolickiego i gmin innych wyznań, czy wolnomularstwa. Miejmy nadzieję, że luka ta zostanie częściowo uzupełniona, ponieważ aktualnie jest na ukończeniu praca habilitacyjna P. Gacha z Instytutu Geografii Historycznej Kościoła w Polsce przy Katolickim Uniwersytecie Lubelskim na temat opieki szpitalnej i charytatywnej zakonów na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej w latach 1772–1914. Ponadto cezury czasowe wskazują na interesujące

⁷ J. Bartoszewicz, *Opis szpitala Dzieciątka Jezus w Warszawie*, [w:] *Rys historyczno-statystyczny szpitali i innych zakładów dobroczynnych w Królestwie Polskiem*, t. I, Warszawa 1872; W. Chodźko, *Polskie prawodawstwo sanitarne w rozwoju historycznym*, Warszawa 1917; F. Giedroyc, *Rys historyczny szpitala św. Łazarza w Warszawie*, Warszawa 1897; tenże, *Zapiski do dziejów szpitalnictwa w dawnej Polsce*, Warszawa 1908; S. Janikowski, *Notatki do dziejów szpitali i zakładów dobroczynnych w dawnej Polsce*, „Przegląd Lekarski”, 1867, t. 6; W. Męczkowski, *Monografie historyczne szpitali w Królestwie Polskiem*, t. I, Warszawa 1907; tenże, *Prowizorowie szpitalni w dawnej Polsce*, „Przegląd Historyczny”, 1907, t. 5, z. 1; tenże, *Szpitalne w dawnej Rzeczypospolitej w uchwałach synodów polskich*, „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny”, Poznań 1935, t. 15; A. Okolski, *Dobroczynność publiczna w Polsce*, „Niwa”, 1878, t. 13; F. Olszewski, *Polityka lekarska w dawnej Polsce*, Warszawa 1881; L. Wachholz, *Szpitala krakowskie 1220–1920*, t. I–II, Kraków 1921–1924.

⁸ Z. Budzyński, *Dzieje opieki społecznej w ziemi przemyskiej i sanockiej (XV–XVIII w.)*, Przemysł–Kraków 1987; P. Gach, *Sieć szpitali w diecezji krakowskiej w połowie XVIII w.*, „Roczniki Humanistyczne”, 1973, t. 21, z. 2; S. F. Gajerski, *Szpitalne żydowskie na Rusi Czerwonej w XVI–XVIII w.*, „Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego”, Warszawa 1979, nr 4 (122); Z. Góralski, *Szpitalne na Lubelszczyźnie w okresie przedrozbiorowym*, Warszawa–Łódź 1973; B. Kumor, *Opieka społeczna Kościoła w polskim ustawodawstwie synodalnym (przed rokiem 1772)*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”, 1973, t. 20, z. 4; tenże, *Szpitalnictwo w Sądecczyźnie w okresie przedrozbiorowym*, „Rocznik Sądecki”, 1969–1970, t. 10–11; Z. Podgórska-Klawe, *Od hospicjum do współczesnego szpitala. Rozwój historyczny problematyki szpitalnej w Polsce do końca XIX wieku*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1981; tenże, *Szpitalne warszawskie 1388–1945*, Warszawa 1975.

ujęcie tematu, bez przeceniania roli upadku niepodległości we wszystkich dziedzinach życia.

Niezwykle interesującym zagadnieniem, które nie znalazło do tej pory zbyt dużej liczby badaczy (między innymi Z. Gajda, J. Kozłowski, F. Śmidoda⁹), są procesy w opiece społecznej i zdrowotnej w czasach saskich, kiedy miał miejsce przewrót umysłowy w Rzeczypospolitej i postulowano w publicystyce wprowadzenie wielu zmian. Szczególnie w ostatnich latach panowania Augusta III na niższych piętach życia następowała akumulacja zjawisk pozytywnych w różnych dziedzinach, a zdrowa myśl rozwijała się nie tylko w kręgu Familii.

Równie zaniedbane były do niedawna badania nad epidemiami, mimo powtarzającej się opinii o dużym znaczeniu klęsk elementarnych w dziejach I Rzeczypospolitej. Na ten temat pisali między innymi L. Charewiczowa, L. Gąsiorowski, F. Giedroyć, Z. Klukowski, Z. Kuchowicz, B. Pawłowski, E. Sieńkowski, A. Wejnert¹⁰. Wprawdzie powstała przygotowana już do druku rozprawa habilitacyjna A. Krasuskiego o zwalczaniu epidemii dżumy podczas panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego, ale zaginęła wraz z autorem w czasie II wojny światowej¹¹. W ostatnim okresie wiedza o epidemiach w XVIII w. poszerzyła się, a to dzięki badaniom M. Jaszczuk, J. Kracika i T. Srogosza¹², którzy nie wy-

⁹ Z. Gajda, *Jacek Augustyn Łopacki. Studium z dziejów kultury medycznej w Krakowie w XVIII w.*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1969; J. Kozłowski, *Kto był inicjatorem powołania Szpitala Generalnego?*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, Warszawa 1992, R. 37, nr 2; F. Śmidoda, *Ks. Gabriel Piotr Baudouin i jego dzieło w latach 1732-1758*, Warszawa 1938.

¹⁰ L. Charewiczowa, *Kłęski zaraz w dawnym Lwowie*, Lwów 1930; L. Gąsiorowski, *Zbiór wiadomości do historii sztuki lekarskiej w Polsce od czasów najdawniejszych aż do najnowszych*, t. III, Poznań 1854, s. 90-96; F. Giedroyć, *Mór w Polsce w wiekach ubiegłych. Zarys historyczny*, Warszawa 1899; Z. Klukowski, *Sprawa o szerzenie dżumy w Lublinie w r. 1711*, „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny”, Poznań 1927, t. 6, z. 1; Z. Kuchowicz, *Z badań nad stanem biologicznym społeczeństwa polskiego od schyłku XVI do końca XVIII wieku*, Łódź 1972; B. Pawłowski, *Od konfederacji barskiej do powstania styczniowego. Studia z historii wojskowości*, Warszawa 1962, s. 49-51; E. Sieńkowski, *Dżuma w Gdańsku w 1709 roku. Studia z dziejów epidemiologii*, „Archiwum Historii Medycyny”, 1970, t. 33, nr 3-4; A. Wejnert, *Wiadomość historyczna o pierwszych okopach otaczających Warszawę i Pragę*, „Starożytności Warszawskie”, Warszawa 1848, t. 1, z. 5.

¹¹ *Sprawozdania z posiedzeń Krakowskiego Towarzystwa Miłośników Historii Medycyny*, „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny”, Poznań 1939-1947, t. 18, s. 344-345; L. Zembruski, *Dr Aleksander Krasuski (wspomnienie)*, Warszawa 1947, odb. z „Polskiego Tygodnika Lekarskiego”, 1947, R. 2, nr 8.

¹² M. Jaszczuk, *Walka z zarazą w polskim piśmiennictwie w XVIII wieku*, „Medycyna Nowożytna. Studia nad Historią Medycyny”, Warszawa 1994, t. 1, z. 2; J. Kracik, *Pokonać czarną śmierć. Staropolskie postawy wobec zarazy*, Kraków 1991; T. Srogosz, *op.cit.*, tenże, *Wojsko koronne w czasie epidemii dżumy w r. 1770*, „Lekarz Wojskowy”, 1991, R. 67, nr 9-10.

czerpali jednak zagadnienia. Artykuł M. Jaszczuk, z racji wyboru tematu, posiada główne znaczenie źródłoznawcze. J. Kracik oparł się na źródłach z regionu krakowskiego, zwłaszcza kościelnych, a swoją książkę zakończył na czasach saskich i rozpatrywał problem w aspekcie kulturowym, głównie postaw ludzkich wobec zarazy. Trzeci z tych autorów omówił działania nowożytniej administracji na kresach południowo-wschodnich w okresie panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego, nie zatrzymał się natomiast nad innymi aspektami występowania epidemii, np. konsekwencjami biologicznymi i społecznymi. W związku z tym nasuwa się postulat pełniejszego wykorzystania zasobów archiwalnych, szczególnie Zbioru Popielów w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie¹³ oraz szerokiego zestawu osiemnastowiecznych broszur, doniesień prasowych itp. Należałoby również zapoznać się z ówczesnym piśmiennictwem medycznym, np. z pracami lekarzy pracujących przy kwarantannach na Ukrainie i Podolu, tzn. Franciszka Karola Heintza i Jana Wilhelma Moellera¹⁴.

Z powyższym zagadnieniem wiąże się problem stanu zdrowotnego społeczeństwa staropolskiego, którego najwybitniejszym badaczem był Z. Kuchowicz. Wprawdzie jego postulaty w ramach biologicznego wymiaru historii były w niektórych kwestiach, przynajmniej w aktualnym stanie wiedzy, kontrowersyjne¹⁵, ale większość z nich jest w pełni godna, aby włączyć je do programów badawczych. Zresztą należy zwrócić uwagę na fakt wzrostu zainteresowania tymi zagadnieniami w środowiskach uniwersyteckich i Polskiej Akademii Nauk. Za przykład mogą tutaj posłużyć badania nad zagadnieniem śmierci w czasach nowożytnych¹⁶. Byłoby dobrze, gdyby historycy medycyny wykorzystali zaistniałą sytuację i włączyli się w nurt dyskusji, która koncentruje się wprawdzie głównie na wątkach kulturowych, ale może mieć konsekwencje dla naszej dyscypliny. Badania te zbliżą przedstawicieli różnych dziedzin, wskazując na powiązania medycyny z wieloma aspektami szeroko pojętej kultury. Zresztą zgadza się to z

¹³ Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Zbiór Popielów, nr 81, 214, 363.

¹⁴ F. K. Heintz de Palkenau, *Descriptio morbi epidemici putridi in dictionibus Reipublicae Polonicae a decima septima die octobris anni 1780 usque ad septimam martii diem 1781 grassantis* (Biblioteka Narodowa w Warszawie, nr II. 6843); J. W. Moeller, *Reise von Warschau nad der Ukraina im J. 1780 und 1781*, Herzberg am Harz 1804.

¹⁵ Z. Kuchowicz, *O biologiczny wymiar historii. Książka propozycji*, Warszawa 1985.

¹⁶ B. Rok, *Zagadnienie śmierci w czasach nowożytnych – próba postawienia problematyki badawczej i charakterystyka źródeł*, „Medycyna Nowożytna. Studia nad Historią Medycyny”, Warszawa 1994, t. 1, z. 1.

postulatami integracji nauk i nowoczesnej historiografii, która sprzyja badaniom historycznomedycznym.

Kolejne zagadnienie wartę opracowania to kształtowanie się środowiska medycznego Rzeczypospolitej w XVIII w. Na ten temat powstało wiele wartościowych prac, np. A. Drygasa, Z. Gajdy, Z. Kuchowicza, J. Lachsa, M. Łyskanowskiego, J. Riabinina, S. Sokoła, W. Szumowskiego, M. Żbikowskiej¹⁷. Zestaw literatury przedmiotu jest znacznie bogatszy i obejmuje przyczynki lub fragmenty monografii uwzględniających kwalifikacje służby zdrowia, badania naukowe, organizacje zawodowe itp. Na tej podstawie można wysunąć postulat podjęcia kompleksowej pracy nad instytucjonalizacją medycyny na ziemiach polskich z uwzględnieniem miejsca i roli środowiska medycznego w społeczeństwie. Oczywiście badania powinny być poszerzone o dalsze poszukiwania źródłowe (np. interesujące są raporty prowizorów szpitali warszawskich o pensjonariuszach z lat 1793–1794, które zawierają między innymi nazwy jednostek chorobowych i ich symptomy oraz sposoby leczenia¹⁸). Metodologicznie słusznym wydaje się rozszerzenie ram chronologicznych na XVIII i XIX w., co pozwoli na pełniejszy obraz rozwoju medycyny w wyniku rewolucji naukowej czasów nowożytnych oraz przeobrażeń modernizacyjnych państwa i społeczeństwa.

Powyższe propozycje nie wyczerpują oczywiście wielu innych aspektów osiemnastowiecznej medycyny polskiej. Propozycje te sprowadzają się przede wszystkim do podejmowania węzłowych i kompleksowych zagadnień oraz uzupełniania luk w historiografii medycznej na podstawie solidnego przygotowania warsztatowego i kwerend źródłowych.

¹⁷ A. Drygas, *Aptekarstwo gdańskie 1399–1939*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1983; Z. Gajda, *op.cit.*; Z. Kuchowicz, *Warunki zdrowotne wsi i miasteczek województw łęczyckiego i sieradzkiego w XVIII wieku*, Łódź 1961; tenże, *Krakowski cech chirurgów (cyrulików) r. 1477–1874*, Lwów 1936; M. Łyskanowski, *Medycyna i lekarze dawnej Warszawy*, Warszawa 1981; tenże, *Testament mistrza chirurga*, Warszawa 1974; J. Riabinin, *Lekarze w księgach miejskich lubelskich XVI–XVIII w.*, Lublin 1933; S. Sokół, *Historia gdańskiego cechu chirurgów, 1454–1820*, Wrocław 1957; W. Szumowski, *Galicja pod względem medycznym za Jędrzeja Krupińskiego pierwszego protomejdyka, 1772–1820*, Lwów 1907; M. Żbikowska, *Lekarze polscy doby Oświecenia – próba portretu grupy*, [w:] *Wiek Oświecenia. Elity społeczne w Polsce*, Warszawa 1988.

¹⁸ Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Królestwa Polskiego, nr 232, k. 142, 160; nr 234, k. 58–59, 349–350, 352v, 355–371v, 374–381; nr 236, k. 30v, 57, 359, 385–407, 412–414.

Tadeusz Srogosz

The Condition and the Needs of Research into the History of 18th-c. Polish Medicine

Summary

In the 18th century Polish medicine was undergoing changes without which it is not possible to understand later developments. The author discusses the condition and the needs of research into the problems of eighteenth-century Polish medicine: the efforts to increase the population of the Commonwealth; the history of military medicine; social security and hospitals; the health condition of Polish society; combating epidemics and the institutionalizing of medicine. His suggestions as regards research concern primarily the addressing of crucial and complex issues and closing the blanks in medical historiography, with the help of thorough factual preparation and the consultation of sources.

Tadeusz Srogosz

Der Zustand und die Erfordernisse der Forschungen nach der Geschichte der polnischen Medizin aus dem 18. Jahrhundert

Zusammenfassung

Im 18. Jht. fanden in der polnischen Medizin Umwandlungen statt, die zum Verstehen der späteren Entwicklungsprozesse unentbehrlich sind. Der Autor bespricht den Zustand und die Erfordernisse der Forschungen nach den Problemen der polnischen Medizin aus dem 18. Jahrhundert: Bemühungen um die Bevölkerungszunahme in der Republik, Geschichte der Militärmedizin, Sozial- und Krankenhausfürsorge, den Gesundheitszustand der polnischen Gesellschaft, den Kampf gegen Epidemien und die Institutionalisierung der Medizin. Die Forschungsvorschläge betreffen hauptsächlich das Erheben von grundlegenden und komplexen Fragen, sowie das Auffüllen von Lücken in der medizinischen Geschichtsschreibung aufgrund einer soliden Werkstattvorbereitung und Quellenrundfragen.